M. P. O. Ante Lulić u znak harnosti. Zahradník

ŠILO ZA OGNJILO.

J. 4884

1265

ODGOVOR NA GOVOR

Dra. BAJAMONTA,

izrečen dne 23. Prosinca 1860 u viću municipia Splitskoga.

OD

A. K. M.

U SPLITU MISECA SIČNJA 1861.

Digitized by Google

Slovanská knihovna

SLOVANSKÁ KNIHOVNA

3186187697

Digitized by Google

ŠILO ZA OGNJILO.

ODGOVOR NA GOVOR

Dra. BAJAMONTA,

izrečen dne 23. Prosinca 1860 u viću municipia Splitskoga.

122677

OD

A. K. M.

U SPLITU MISECA SIČNJA 1861.

Digitized by Google

J4884

Digitized by Google

Iz medju ostalih glasova, manje ili više protivnih Hèrvatskom narodu u Dalmaciji i o sdruženju dalmatinske krunovine s Hèrvatskom i Slavonijom, odlikova se osobito Tvoj *Estratto*, sjajni gospodine Načelniče splitske obćine! odlikova se ne umirenošću duha i dubinom razloženja, već pristranosću i neistinitostima, na koje ja doisto nebi se dostojao javiti, da mi nebudeš osobitu čast izkazao, imenovavši me potočnikom tih, za našu otačbinu životnih pitanja.

Mimohodim, napominjat Ti, da se nepravedno tužiš na uoblašćenika (delegato) političnog, koji uslid §. 13. obćinskog zakonika, zakonito Ti nastavi, da mučiš. Mimohodim, prigovarat Ti, da se s tvojim čovištvom neslažu tvoja plaha napadanja na Dr. Buratta, što on, kao virni carski službenik, nije sudio duševno zlo služit s mogućim položajem, koga zauzimlje; što nije sudio duševno ni pošteno podupirati Te u tvojim nezakonitim težnjam, i što od njega nije zavisilo preinačivati naredbe od predsidničtva dalmatinskog primljene, kako Ti bilodano svidoče pisma nahodeća se u Tvom obćinskom arkivu: već se ustavljam ondi, gdi pripovidaš, da 1860 car pozva k sebi u dèržavno viće najpametnije ljude svoga carstva; tad i iz Dalmacije Conta Borella, kog Ti u zvizde kuješ.

Mi dalmatinski Hèrvati, istina je, častimo Conta Borella kao čovika imućna, i u domaćem dèržavnom gospodarstvu višta; al se ipak u tom s vami neslažemo, što vi slipački podpisujete sve njegovu osobne misli, a mi ne. Mi se divismo prostodušnosti, kojom on sborijaše, al mu zamiramo, što on neizjavljene težnje istom u misli začetoga Jugoslavenstva pretiranom javnošću odkriva u jednom činu,

Digitized by Google

na kog pozorno gledaju ljubomorni kabineti europejski. Mi mu se čudimo, što čini račun brez kèrčmara, obećajuć iz razpadnuća iztočnog carstva Dalmaciji osobite koristi, izključujuć u naprid sdruženje Dalmacije s ostalim srodnim pokrajinama carstva austrijanskog. Neslažemo se ni s Tobom, ni s gosp. Borellom u protivnosti, koju on pokaza napram rodoljubnom predlogu sdruženja Dalmacije s Hèrvatskom; osobito neslažemo se s Tobom u pohvali, da on to pitanje razpravi u malo riči bolje, nego bi drugi u toliko svezakah (volumi); jer drugo je reći, a drugo dokazati. Na njegove riči odmah u Dèržavnom viću odgovori historičnim dokazim preuzvišeni gos. Strossmajer, a kašnje gosp. Mihovil Pavlinović u javnom članku *Pozora*, na što g. Borelli, dosad barem, nedade temeljna odgovora. Dok Ti i g. Borelli temeljnim dokazim nepobijete naše dokaze, mi ćemo se u tom pitanju činit dobitnici.

Suviše imaš znati, kad se 1797 Dalmacija Austriji u krilo baci, to učini bezuvitno iz ljute nevolje, da se tim anarhiji konac učini, u onim okolovštinam, kad ni mogućnije dèržave nerazpolagaše svojim udesom, već mogući slavodobitnici dogovorim sabora, i zaključcim mira; ter da se Dalmacija nebude dragovoljno Austriji podložila, na to bi je virojatno bio prisilio mir od Campo-Formia. Ali stavimo, da bi se Dalmacija i uvitno Austriji podložila bila, ti uviti moradoše pristati 1805, kad no uslid požunskog mira Austrija Dalmaciju s Bokom Kotorskom izruči francuzkom carstvu. Kad Austrija Dalmaciju opet natrag dobi, nedobi ju po svojevoljnom podlaganju Dalmatinaca, već uslid dogovora i odreda sila Europejskih, koje treći put već s Dalmacijom samovoljno razpoložiše, protiva kom razpoloženju Dalmatinci barem javno ne protestiraše. Car austrijanski dakle podpunim pravom gospodar je razpoložiti udesom Dalmacije, gospodar je pridružit ju ovoj ili onoj krunovini svoga carstva, kakono ju Napoleon bijaše pridružio pèrvo Talijanskoj, a kašnje Ilirskoj kraljevini; ili onim pravom, kakono car

Digitized by Google

austrijanski Kvarnerske otoke, nigda Dalmaciji spadajuće, Istrii pridruži; gospodar je tim više pridružit ju Hèrvatsko-Slavonskoj kraljevini, jer š njima je do 1409 pridružena bila, jer š njima do 1409 imade jednaki ustav, jer š njima je njezino sdruženje ne samo najnaravnije već i najzakonitije, jer na saboru Bečkom car austrijanski čini vriditi svoja prava na Dalmaciju ne kao kralj Mletačko-Lombardezki, ne kako baštinik otačbine duždeve, već kao kralj Ugarski i Hèrvatsko-Slavonski; uslid čega prava Hèrvatsko-Slavonska na Dalmaciju nisu izmišljena već istinita, i stojeća u tisnom odnošenju, u kom i pravo saveza Magjarske s trojednom kraljevinom, doslidno dakle i koraci hèrvatskoga puka i banske konferencije, koraci su zakoniti, a ne nasilni, kako Ti gospodine u Tvojoj zanešenosti Tvoje vićnike učiš. Ovo su gospodine istine izcèrpljene iz historie. Ali slutim, da ovi dokazi, neslažuć se s tvojim željam i namiram, imati će za odgovor: *che non conosce o frantende la storia chi a sussidio dell' iniziata fusione* [1]) *la evoca dai vortici del passato;* ili reći ćeš, kao što si i u prošnji na cara rekao, da je historia bila stavila pečat zaboravnosti na našu prošastnost i naša odnašanja napram Hèrvatsko-Slavonskoj kraljevini [2]).

Nepravedna je Tvoja tužba na način, kojim Hèrvati prama nami postupiše; jer je njihovo postupanje sasvim zakonito, i to baš i onda, kad bi Ti dopustio, da oni nikakova prava neimadu na sdruženje Dalmacije sa svojom otačbinom. Tko

[1]) Gospodine! Tebi je barem očito, u kom smislu Hèrvati s nama sjedinjenje žele, s tog mi je začudno, što Ti to sjedinjenje pokazuješ s tom mèrskom riči *fusione*; jer Ti kao Talijan prosvitom imaš znat bolje od mene, da *fusione* znamenuje stapljanje jednakih ili različnih stvarih u jedno tilo, tako da se te stvari, ako bi različne bile, razaznati već nemogu jedna od druge. Takovog sjedinjenja niti mi želimo, niti nam ga Hèrvati nude, već naše sjedinjenje je takovo, da nam ostanu naša *privilegia*, naša *autonomia*; zdvornji znakovi naše samostalnosti, po čemu ćemo se vazda od naše ostale braće razlučivati.

[2]) Gospodine! niti je historija na to zaboravila, nit je zaboravit mogla, jer historija uprav je ona, što važne dogodovštine dèržava i naroda od zaboravnosti čuva.

Digitized by Google

može zabranit jednom zakonitom zastupničtvu jedne kraljevine, da pozove drugu sebi sličnu i priličnu, da se dogovore i ako je moguće, za veće dobro i jedne i druge, pod nikim uvitim u jedno dèržavno tilo sdruže? Tko može reći, da ova želja probudjena iz poštene težnje za napridkom, i da ovi uljudni poziv jedne, uvrida je za drugu? Kako bi Hèrvati, podložnici istoga cara, koga i mi, smili ovo sdruživanje tražiti, i dèržave u dèržavi snovati, brez pitat uobšćenja od obćenoga gospodara. Doisto Hèrvati nemogaše u toj stvari prije nas ponuditi nego su od cara dopuštenje dobili.

Nepravedno kažeš, da Hèrvatska *propaganda* Dalmatince na to sdruženje navodi; jer ja od strane Hèrvatske mogu te obistiniti, da budu Hèrvati tu *propagandu* ustrojili, da ti nebi toliko napredka učinio: nebi doista brojio toliko slidbenika, nebi doista tvoji kratkovidni ili pristrani (parziali) nikad bili okrunjeni takovim uspihom. I da nisam istinit, da su Hèrvati odustali od tog sredstva *propagande:* pèrvo, što su ga činili podla i nepristojna jednom poštenom narodu, kao što je Hèrvatski; a drugo, što su veliku cinu polagali upravo u vaše rodoljubje i vašu razvikanu izobraženost, rekao bi ja pèrvi, da Hèrvati, neustrojivši svoju *propagandu* u Dalmaciji, učinili su veliku političku pogrišku.

Nepravedno kažeš, da mi podjarujemo strastvenu borbu izmedj dva življa, i da uzbudjujemo bratoubojni i sramotni rat; jer svi članci naši dosad vèrh toga pisani javno svidoče svim onim, koji su ih vridni raznmiti, da mi netražimo ništa drugo, već ono, što nam kao i vami obećaje carska diploma od 20. listopada 1860. Mi častimo savist (coscienza), da smo narod Hèrvatski imenom, jezikom, kèrvi i običajem, da nas ima prišli 400.000, da vam nismo robovi već sugradjani, da s vami imamo jednake dèržavne terete (aggravi), s toga zahtivamo i jednaka prava (diritti). Mi, ili barem većina nas, častimo vaša prava, u koliko nam kao narodu štete neprinose. To Ti izmedju ostalih može svidočit i ona knjižica „Glas Hèrvatsko-Slovinski iz Dalmacije“ o kojoj

Digitized by Google

Ti kažeš, da je gèrstljiva (nauseante), koju ti misto temeljnim dokazim pobiti, strastveno psuješ, kao da je u psovu razlog.

Gospodine! i ja imam žicu vatre i ja bi znao psovat, al me ponos i čuvstvo narodnosti i izobraženosti Hèrvatske uzteže od onoga, od čega talijanska prosvita Tebe neuzteže.

Nije istinito, što govoriš, da se Dalmacija grozila kad ju je ugledala, jer ja znam, da ta knjižica Dalmatinskim je Hèrvatim i dan danas mila; a da ste se vi potalijančenjaci zgrozili, o tom i nesumljam; jer vi, sigurno računajuć na neznanstvo 'Hèrvatske stranke, smutili ste se u unutèrnjim vašim, kad ste ugledali, da i Hèrvati dalmatinski počimlju kroz plot progledati, kad ste uvidili da i medju njima niče ljudih, kojim netriba kruha iz vaše torbe, ni soli iz pod vašega klobuka. Što pribadaš, da Ti se je sakrio pod blagom krinkom (maschera) *anonima*, čini mi se suvišno i neshodno. Ti znaš, ako si knjižicu sam proštio, a ne brez proštiti prikim sudom osudio, da joj povod dade jedan članak jednog vašeg *anonima* u 6 broju „*Voce Dalmatica.*" Dakle nevidi mi se pogrišno *anonimu anonimom* odgovoriti; nu spisatelj *glasa* podpisao se je svojim početnim slovim, dakle nemožeš reći, da se je sakrio pod krinkom *anonima*; a najposli ljudi razložni negledaju na ime, već na razloge, ter ako su Ti se ti razlozi nepravedni ili lažni činili, zašto ih nepobi, jednog po jednog ovako, kakono ja Tvoje.

Što govoriš, da je u *Pozoru* u jednom članku (koga Ti nazivlješ uljudnim pridivom „impudente articolaccio") davan svit, da se iztiraju svi oni, koji slove jezikom krasne zemlje,

Che Appenin parte
E'l mar circonda e l' Alpe;

oprosti, nemogu Ti za sad odgovoriti; jer ja u nijednom broju Pozora toga nenahodim; a Ti mi pak broja, u kom si to štio, nenapominješ.

Čim kažeš, da su naše težnje nepoštene, nečastne, jer započete od ljudih, koji nikakva oblašćenja neimadu, nedoslidan se pokazivaš; jer na strani 4 Tvoje knjižice

Digitized by Google

sam hvališ one Dalmatince, koji 1848 kao prosti gradjani *protestiraše* proti zahtivanjim Hèrvata. Gospodine! Ti sam priznaješ, da prosti gradjani imadu svoja prava; doslidno i mi kao *prosti gradjani* imademo svoja prava, ter uprav u kripost tizi prava, podigosmo i mi naše glasove protiva vašemu zulumu.

Ali ja znam i to, gospodine, da mi od vas nismo smatrani ni kao hvale dostojni, ni kao zakoniti, iz jedinoga uzroka, jer s vami nismo od istih načela. Borelli je jedan od najplemenitijih sinova otačbine, jer mu nije poćudno združenje Dalmacije s Hèrvatskom; a mi smo buntovnici, neznalice, i prikèrštitelji slobodnih narodnih prava; jer po našem sudu Dalmacija bi bila srićnija u kiti trojedne kraljevine, nego što je sada pod gvozdenom čižmom talianaša. Grof Borelli, jer je čovik vaših načela i vašega kruga, premda je od cara obran bio, bio je po vašem sudu zakoniti tomačitelj želja našeg naroda, i mi mu se neuzprotivismo; a sad odaslanici naši na bansku konferenciju, jer vam je zamirišalo, da nisu svi vašega načela, premda su po isti način od cara obrani bili, nisu vam se zakoniti vidili, ter silimice ste jim put na bansku konferenciju pripričili. Pod osinom carske diplome 20. listopada, s barjakom zakona u ruci, s načelim *liberalizma* u sèrcu, vami je prosto nas gnjesti i nas na naše narodno samoubojstvo navoditi i nagoniti; a nami pod osinom iste diplome, s istim barjakom zakona u ruci, s istim načelim *liberalizma* u sèrcu, nejma biti prosto prid Europom XIX. stolitja na to se potužiti!? Pod osinom carske diplome, s barjakom zakona u ruci, s načelim *liberalizma* u sèrcu, vam je prosto i pred otačbinom zaslužno, obstojeće obćinske zakone tlačiti, protiva smislu tolikih naredba našeg namistničkog pridsidništva postupati, buntovničkim načinom obćine dalmatinske na odpor, a puk Dalmatinski na mèržnju napram Hèrvatskoj podjarivati; a mi, koji pod osinom iste carske diplome, s istim barjakom zakona u ruci, s istim načelim *liberalizma* u

Digitized by Google

sèrcu, usudjujemo se opriti vašim nezakonitim naporom, vašim težnjam, ciljajućim na štetu naše Hèrvatske narodnosti, mi smo nasilnici, mi bratoubojice, mi otačbine izdajnici, mi buntovnici??? Zagrebčanim se za zlo vidi, što na prijateljski dogovor pozivlju braću Dalmatince, da se razume i da ako bi moguće bilo, slože se ù dèržavno tilo trojedne kraljevine, brez i najmanjeg uvridjenja svoje *autonomie*; a Ti gospodine! koji brez ikakva prava i uoblašćenja svojevoljno stavljaš se na čelo drugih dalmatinskih občina i tlačiš njihovu občinsku samostalnost, Ti, koji jih nepozivlješ da stvar nepristrano prosude, već odmah popriko da protiva ujedine občenite napore*), Ti, koji pritèrkuješ po gradovim Dalmatinskim kao plino, za sobom vodeć četu občinskih glavara, Ti smionost imaš vikati: che si rispetti la legge!?.....

Ah! koliko dobro nam se pristoje one Tvoje riči: a fior d' evidenza si mostra esser vi il privilegio per una parte, la soggezione per l' altra! Da, vidimo, da su izvèrštine za vas talianaše bezuvitno podložtvo za nas Hèrvate! Dokaz toga cèrpiš iz odgovora Municipia Splitskog na Hèrvate 1848 godine, t. j. da: ***Dalmacija nije već Slovinska, i da od 12 hiljada stanovnika Splitski*** nejma do jednoga, koji bi njihov poziv u vaš jezik priveo — lažan je bio 1848, a još lažniji 1860; jer 12000 Splićana nosilo je cèrljene kape i govorilo Hèrvatskim jezikom tada, kao i sada.

Začudno mi je zatim, što govoriš, ***da nam je najbolje za sad nebiti ni Talianim, ni Slavjanim, već Dalmatincim, a nipošto pak za sad Slavjanim.***

Gospodine! mi kakav mu drago ustav, kakav mu drago politični život imali, s kim mu drago sdruženi bili, kakav mu drago jezik govorili, čiji mu drago podložnici bili, mi će-

*) Ad esternare i sentitimenti loro ed ad unire gli sforzi comuni Estratto etc. pag. 11.

Digitized by Google

mo se vazda Dalmatincim zvati, dok živiti budemo na ovom dilu zemlje, koga stari Rimljani, a nakon njih vas sridnji i novi vik Dalmacijom zvaše. Ali tih Dalmatinaca kao naroda nejma, već samo u glavam vas Dalmatinskih Taliana, koji pod tim geografičnim imenom vašu talianštinu zaklanjate i protiva svakoj zakonitosti i protiva duhu vrimena hoćete, da joj izključivo vladanje nad nami odèržite. Mi dakle samo po geografičkom imenu svi smo jednako Dalmatinci, al po jeziku samo mi nismo jednaci.

Pretresimo malo prošastnost dalmatinsku, zavirimo u historiu, *unica fonte di verità*, da vidimo, kako u Dalmaciji narodi jedan naprama drugome stadoše, i do dan danas ostadoše.

Premda i našu kritičnu povisnicu Dalmatinsku, kao i onu ostalih puka i dèržava prehodi dugi suton, koji je od tavne noći jedva različan, kroz koga najbistrije historično oko nevidi ino, nego tminu, pak tminu; ništanemanje uglednji mudraci naših doba napunjuju u prazeman neizvisnim Pelasgim sve zemlje od Vospora preko Balkanskog, niz Appeninski poluotok do tisnaca Sile i Krivde.

Tečajem vikova iz ovoga naroda pomoliše, kao dva mlaza, dva plemena, koja, što mačem, što umom, cili svit pričiniše, i jedini su, koji potomstvu nikoliko opèrcanih izvišća (notizie) o ostalim narodim ostaviše, naime pleme Helinsko na Balkanskom, i pleme Latinsko na Appeninskom poluotoku. Ali niti oholi Helini, ni vladohlepni Latini brinjahu se točnim pobileženjem medjusobnih odnošaja i važnosti susidnih puka; već samo kao za milost udostojaše se nike barbarim nazvati, jedino što im jezika nepoznavaše; a točnija izvišća o ovim istom onda davaše, kad bi na nje golim mačem u snažnoj ruci nasunuli, ter tako im povisnički jezik razdrišili *).

*) Da ovi običaj Rimskih povisničara živim dokazom potvèrdim, pozivljem se, gospodine, na Tebe istoga, koji kao pravi potomak latinske kèrvi nas, rad nepoznanja vašeg talianskog jezika, *ignoranti*, *barbari* nazivlješ; a pravoga nam narodnog imena nećeš da znadeš, jer s mačem na vas još nenasèrnusmo.

Digitized by Google

I doisto da ratoborni Illiri nenasèrćaše na Macedonske Gèrke, da Filip i veliki Aleksander neubraše u Illirskim ratovim lovorove, slavnije od onih, što ih cinjeni sin Zevsev steče, skvačivši poda se vas ogromni, gnjili istok, da mogući Agron nebude Etolce junački mlatio, da ohola Teuta na laganim *liburnam* nebude Jonske i Cikladične otoke kao i iztočne obale Talije plinila, a u plahosti poklisare, pobidom (vittoria) Kartažana uzholjenog Rima pogubila, nebi možda tada još ni Helini, ni Latini bili zabiližili ni ono malo izvišćah, što do danas dopri o narodu illirskom, koji življaše u današnjoj Dalmaciji i njoj susidnim pokrajinam.

Jeda li je pak ovo ime Illir bilo narodno, ili zemljopisno, ili vlastito nikom savezu pukà istoga jezika ili različitih jezika, neizvistno je; samo je prilično, da su Illiri, jednim dilom barem spadali onom narodnom stablu, koga i Gèrci ogranak bijahu, i da *Illiricum* ime je značeće jedan savez manjih dèržava, po jeziku različitih puka, stanujućih u današnjoj Arbaniji, Cèrnojgori, Ercegovini, Bosni, Dalmaciji, u Hèrvackoj, vojničkoj krajini i Hèrvackom primorju. Da uz Illire u ovim zemljam još od starih doba nahodijaše se i naselbina pravih Gèrka, o tom netreba ni dvojiti; a poslim kad Rimljani, zauzdavši smilost Teutinu, gvozdenim opankom stadoše na Illirsku zemlju, kad obladanjem nesrićnog Gentia Illirik sasma podložiše i dovèršiše oni veličanstveni most, priko koga prodiruć kašnje postadoše gospodarim Iztoka; da tada rimski živalj, rimska narodnost, rimska izobraženost po Illiriku se razprostrani i ukoreni, ni o tom nejma dvojbe. Da pak u Illiriku od prazemana uz ostale narode nestanovahu i Slovinska plemena, to nitko dokazati nemože, dočim naprotiv, da slovinska plemena od prazemana u Illiriku stanovahu, jasno svidoče Slovinska imena Illiričkih gradova [1]).

Herodotos, otac hisjorije, pripovida [2]), da na obalam Baltičkog ili Vendičkog mora [3]) stanovahu Enetos = Vindi,

1) Bila zora, Mukar, Vodaj, Plavis, Tergeste, Pola, Gradus itd.
2) Herodoti Musae lib. I. c. 196, lib. V. c. 9.
3) Ptolomeus de Geografia lib. III. c. 5.

Digitized by Google

Slovinci, koji u tvèrdoj verigi naselbina (colonie) dopirahu do Jadranskog mora i jantarom (elektron) tèrgovahu s Gèrcim i Phoeničanim, dok za *Tarquinia Prisca* [4]) iz današnje Francuzke izseliše se Vlasi (Gali), koji u 4. stolitju prija Isukèrsta udariše na Podunavje [5]), ter brez sumnje raskidoše onu povorku Slovinskih naselbina [6]), prisilivši nike da se uklone za Tatre, a druge da se zavuku u kèršne Illirske gore, gdi u gustim šumam utočišće nadjoše [7]), dok nakon ljutih bojeva, koji Vlahe i Rimljane rika krvi stadoše, neutonu *veći broj* Illirskih Slovina poput kaplje u veliko more, pèrvo Vlaškoga a kasnije Rimskoga svita [8]); govorim *veći broj*, jer ni gospodarim svita nepodje za rukom sasvim iskorenuti ovu šaku hrabrih Slovinaca, ter premda se mnogi polatiniše, odèržaše se ipak mnogi [9]) u škrapam i misiam kèrševitog Velebita i Dinare, sve do polovine VI. stolitja posli Is., kadno Slovinci pribrodivši Dunav i prikoracivši Balkan spustiše se u Dalmaciju [10]), u kojoj prohodom Gota i seobom drugih surovih puka vlast Rimska bijaše jurve malaksala. Mnogi od ovih Slovinaca, našavši ovdi svoju od starine pribivajuću braću, nastaniše se na kopnu Dalmatinskom [11]), odkle 597 od Obra prognati jamačno pribigoše na Jadranske otoke, gdi svojom pretežnošću tečajem vikova poslavjaniše tudi našavše ostanke življa Gèrčkog i Rimskog.

Ovo su ti oni Slovinci, koje novji naši pisaoci po upitnom zaimenu *ča? čakavcim* prozvaše [12]).

Medjuto Obri 597 opliniše Dalmaciju, razoriše do 40 Dalmatinskih gradova, i dok Bizantinske čete borijahu se s

4) Livius dec. I. c. 19.
5) Diodor Sicil. XIV. 113. Polibius II. 17. 18. Appianus in Celticis 2.
6) Nestor III. edid. Miklošić. Dr. Rački Viek slov. apostol. I. 2.
7) Polib. II. 17.
8) Šafarik Slavische Alterthümer.
9) Gutrie und Gray Alg. Weltgeschichte 15. B. I. Th.
10) Memoria populorum etc. a J. Strittenr Tom. II.
11) Farlati Illiricum Sacrum II. 287.
12) Rački op. cit. 17.

Digitized by Google

Chozroem na iztoku, Obri 630 prodru, osvoje i nastane se u Dalmaciji, učinivši ju užasnim pozorištem groznih haranja, palenja i konačnog opustošenja, uslid čega oni mali broj Rimskih ostanaka, nemogući sili Obra odoliti, u primorske se gradiće zavuče[13]).

Heraklij, u boju s Persiancim oslabljen, od Obra naskočen, a od Muhameda, koji se u Arabskim pustaram oglasio bijaše, uplašen, neznade kud kamo; već, da sebe i cilo carstvo spasi, uteče se slovinskomu plemenu Hèrvata, koji tada izza Karpatskih gora pribivahu, i obeća jim Dalmaciju, ako odtle Obre iztiraju. Hèrvati na to pristanu i nakon višegodišnjeg slavodobitnog rata Obre stranom izkoreniše, stranom podjarmiše i tečajem vikova pohèrvatiše. Hèrvati osvojitelji Dalmacije, saznadoše se i sa Slovincim na jadranskim otocim, koji s Hèrvatim mal pomal se sliše i Hèrvatsko ime primiše; a romanski ostanci ostadoše još dugo s Hèrvatim nepomišani u primorskim gradovim Dubrovniku, Splitu, Trogiru, Zadru, koji s nikim otocim s pèrva biaše pod vladom Bizantinskom; a za vrime Bizantinskog cara Vasilia Macedonskog počeše plaćat harač Hèrvatskim velikim županim [14]), počese se s Hèrvatim mišati, pustiše ih, da se u gradovim naseljivahu, uslid čega isti gradovi hèrvatiti se stadoše.

Posli seobe Hèrvata i njihove jednokèrvne, jednojezične, a možda u prazeman i jednoimene braće Sèrba, mi u povisnici nenahodimo, da se kakvi novi narodi u Dalmaciju do dan danas naseliše, izvan ako hoćemo slipački podpisati, što gosp. Carrara na 121. str. svog inače učnog dila „Dalmazia descritta“ govori, da u Dalmaciji imade do jedanaest naroda; što se meni čini isto, kao da bude rekao: koliko pojedinih ljudi od pojedinih naroda rad zgóda i nezgoda u Dalmaciji se je naselilo od Adama do sada, da toliko i na-

13) Constantinus Porphiregen. de adminis imp. cap. 29, 30, 42.
14) Const. Porph. de adm. imp. c. 30.

Digitized by Google

rodnosti imade. Dopuštam gosp. Carrari, da sudeć po kèrvi, moglo bi se u Dalmaciji naći ostanaka od više neg jedanaest raznih narodnosti; ali sudeć po kèrvi i po jeziku, mi nemamo u Dalmaciji nego jedini narod: Hèrvatski, koji govori hèrvatski, a po uplivu okolovštine umi govoriti talijanski [15]).

Ali ćeš možda upitat Ti ili koji drugi Talijan, kako mogu reć, da posli došašća Sèrbo-Hèrvata u Dalmaciju nedoseli se nikakav drugi narod, kad mnogi talijanski i dalmatinski pisaoci navode, kako od bitke kosovske u naprid doseli se u Dalmaciju toliko hiljade Murlaka ili Vlaha?

Gospodine! to nije novi narod, već to su Sèrbo-Hèrvati, koji težkim zulumom stegnuti iz Sèrbije, Bosne, Hercegovine uzkočiše pod težko krilo mletačkoga lava. *Morlacco* ili Vlah nije ime narodno; Vlah „apud Slavos e lingua homines Romanos, latinos vel Italos significat, ex conditione pastores montana incolentes“ [16]).

Dalmatine, talijanskim jezikom govoreće, mi nemožemo priznat za narod ni tada, kad bi se svi u jedno jato sabrali i jedno misto naselili, kamoli sada kad razpèršani živu po svoj Dalmaciji.

Nije istinito, što kažeš, da Slovinski živalj u Dalmaciji nikad se nerazpruži na obale i jadranske otoke, jer ona — *unica fonte di verità* — kao i naša sadašnja statistika etnografična svidoče naprotiv, da samo u nikim gradovim primorskim bijaše i još dan danas ima poštogod Talijana; al na obalam od Obrovca do Zadra, od Zadra do Šibenika, od Šibenika do Trogira, od Trogira do Splita, od Splita do Omiša, od Omiša do Lastve, tih Taliana neima ter neima, na zadranskim otocim, ako glavna mista izuzmeš, u kojim se gdikoji talianski činovnik nahodi i gdikoji tèrgovac, koji talianski govorit umi, taliana nejma ter nejma. A smišno mi se čini i pomisliti, da Hèrvati, osvojivši Dalmaciju, nespustiše

15) Glasnik Dalmat. 1861 br. 5.

16) Lucius de regno Croat. et Dalm. Lib. VI. i V.

Digitized by Google

se u blago primorje, već ga samo pobožno s primorskih stinah razgledaše! Smišno mi se čini, da ona šaka od Avarske sile smlaćenih Romana uzmogla bi zakratiti napučenje i posidovanje opuščenih obala Jadranskih onim, koji satraše silu gordih Obra.

Ako Hèrvati nikad obale morske nezauzeše, odkud jim na jedanput, nakon samih trideset godina njihova boravljenja u Dalmaciji, tolika brodarna, da = *cum multitudine navium* = god. 662 odjedriše u Pulu [17])? da 868 mogoše pružiti pomoć po moru cesaru Vasiliu protiv Saracenom. [18])? Da Konstantin Porphirogenita može hvaliti njihovo silno brodovlje. [19])? Ako Hèrvati ili Slovinci nikad se na obale i otoke jadranske ne razpružiše, kako se je to dogodilo, da su najstariji Hèrvatski pismeni spomenici pisani baš u primorju ili na otocim, i da čim su stariji, tim više ima u njima slovinskoga duha? [20]). Ako Hèrvati ove otoke nenaseliše ili nepohèrvatiše, kako njihov jezik može tamo mah prioteti? Odkud li padoše oni, što se dan danas tamo nahode? Da se Ti obistiniš, da kako u svoj Dalmaciji, tako i u primorju i na otocim, Hèrvati živiše i živu, pogledajmo samo naslove nikih naših književnih dila, n.p. Historia svete udovice Judite, u versih **Hèrvatski** složena od Marka Marula **Splitjanina** 1501.

Pištule i Evangelja .... **Hèrvatskim** jezikom stumačena od Fr. Bernardina **Splitjanina** 1495,

Poviest Vandjelska ili bogatog Epulona i ubogog Lazara u **Hèrvatski** jezik spivana od ***J. Kavanjina Kaugrosovića*** vlastelina **Splitskoga.**

Zakon Cèrkveni za prosvitljenje **Hèrvatskog** naroda od Andjela della Costa **Splitjanina** 1708 i mnoge druge [21]).

---

17) Paulus Diaconus lib. IV. c. 46.
18) Lucius de regno Croatiae et Dalm. lib. II. c. 2.
19) Const. Porph. de Adm. imp. c. 31.
20) Reutz. — Verfassung und Rechtszustand der Dalmatinischen Küsten — Städte und Inseln. Dorpat. 1841 s. 5.
21) Gl. Bibliografia hrvatska od I. Kukuljevića Sakcinskoga.

Digitized by Google

Gospodine! izvan ovi domaćih dokaza, čujte kako Talianci o nami pisaše: *Zan Battista Giustinian* i *Angelo Diedo, sindici in Dalmazia et Albania,* u svom *Itinerario della Dalmazia 1553* kažu, da Šibenik, *Trogir,* i Kotor, imadu običaje, hodiće i govor Slovinski; a o Splitu napose veli: običaji su Splitski „svi po načinu „Slovinskom, njihov je materinski jezik tako sladak i mio, „da kakono je Toskanski cvit i najplemenitiji i najbolji go„vor Talianski, tako od Dalmatinskoga ovi ima pèrvenstvo. „Istina je živa, da gradjani svi govore jezik franačkì i niki „oblače se na način Talianski, ali žene negovore nego svoj „materinski jezik, premda nike plemićke nose na način ta„lianski. — *) Iz ovog ćeš *Itineraria* naučiti, da stari Taliani toliko istinìti bieše, da Dalmacija po narodnom jeziku i običaju pripadaše Slavjanim, da često geografično ime *Dalmatin* zaminjivaše s riči *Slovin* i smatraše ga za *sinonim* Slovinskoga, onako kako vi danas rič *Dalmatin* smatrate za *sinonim* Talianskoga. Ali ja neću da u ovakom važnom pitanju odlučuju zgoljna svidočanstva prošasnosti; već upitaj one Tvoje varošane, Solinjane, Kasteljane, Poljičane, Cetinjane, Zagorane, u jednu rič jednog po jednog razpitaj sve náše težake, koji škula talianskih nepohadjaše, kojim jezikom govore?

Odgovorit će Ti: Hèrvatskim. Upitaj one, što no nose tisne gaće, cèrljene kape, ječerme i haljetke, kako se zove ona nošnja, oni kroj hodiće? Odgovorit će Ti: Hèrvatski. A znáš li Gospodine, da što mi zovemo Hèrvátski ili Horvatski, Hrvatska ili Horvátska zemlja, to Latini zvaše *Chorvatus,* Chorvatia, što u važem jeziku *talianskom,* koji je — *figlia legittima del latino* — zvoni Croato, Croazia? Kako dakle možeš reči: — *Dalmazia non era Croata? Il Dalmata non sarà mai Croato???* .... Kako u molbenici na Cara možeš reći, da bi ga privario, tko bi mu

*) Glasnik Dalmatinski 28. prosinca 1860. br' 104.

Digitized by Google

rekao, da je Dalmacija za sdruženje s toga, što većina Dalmatinaca govori *nikim* jezikom *Slovinskim;* kad Ti sva prošastnost, kad Ti cila sadašnjost, kad Ti 400,000 cèrljenih kapa protivno svidoči, da oni negovore *nikim* jezikom Slovinskim, već izvistno i istinito govore jezikom **Hèrvatskim** i živu po **Hèrvatskom** običaju?

Gospodine! nije kud kamo, tolike tvoje neistinitosti i nedoslidnosti ili izviru iz nepoznavanja naših stvari, ili iz zločudnosti.

Iz nepoznavanja nebi imale izvirati. Ti kažeš: — *l' intelligenza è italiana, l' ignoranza è slava,* — doslidno Ti, kao pèrvi u *inteligenciji* talianskoj moraš dobro i temeljno poznati ono, što govoriš, moraš poznavati bistro prošastnost i sadašnjost naroda, u kom živeš i kom si glava, da neskriviš protiv onom Cassiodorovu nauku: *Turpe est enim in patria sua peregrinum esse.* Iz zločudnosti nebi te neistinitosti imale izvirati; jer Ti si na glasu sbog Tvoje *lojalnosti* (lealtà), sbog Tvoga slobodoumja (liberalismo). Pak kako se laž s ovim Tvojim izvèrstnim gradjanskim kripostima složiti bi mogla!? *Mirum sane!*

122677

Što je već od 1409 jezik talianski, jezik javnih poslova, a istom od 1815 i javnog uzgojivanja, to je dokaz, koga mi jur pobismo, i mislimo razložno; jer nam do sad nedadoste temeljna odgovora, nit nam ukazaste te važne razloge, koji nas prisiljuju, da se mi u svim javnim poslovim i u napridak služimo talianskim, nam sasvim tudjim jezikom. — Što kažeš, da je jezik značaj puka, da vi imajuć talianski jezik, imate i talianski značaj, istim pravom kažem i ja, da nas 400,000 Hèrvata, slovećih jezik Hèrvatski, imade značaj Hèrvatski, koji bi imao već pritegnut napram vašoj razvikanoj moralnoj priteżnosti; tim više — što u nijednom zakoniku na svitu nestoji upisano, da se ljudsko-dèržavna prava mire po znanju, mogućstvu i obèrtnosti žitelja, a ne po samom znaku ljudske osobnosti. — Doisto, ako je vaše gospostvo nad nami zakonito s toga, što ste od nas bogatiji i prosvitljeniji, neznam zašto politici

Digitized by Google

europejski nazivlju nezakonito gospostvo Osmanlia i Poturica nad bosanskom rajom? —

Što se hvališ, da Tvoji didovi braše lovorove za znanost i prosvitu Taliansku, slava jim u Taliji, al mala slava Tebi, što naše zaslužne muževe i nenapominješ; jer i mi Hèrvati imadosmo dosta odličnih ljudi, koji na polju znanosti i umitnosti stekoše neuvele lovor-vince, i ako ne za tudjina, kao otci vaši, a oni stekoše za svoje potomstvo i svoju otačbinu. A meni se čini, da je uprav u tom vèrhunac izobraženosti, kad čovik, čuvstvom svog ponosa i svoje vlastite narodne svisti potaknut, diluje na korist svoje vlastite otačbine i svoje narodnosti.

Što se nadaš, da će se Iztok i Zapad sastati u Dalmaciji u prosviti talijanskoj, čini mi se da tisnoća Tvog političnog obzorja i zanešena ljubav napram talijanskoj prosviti jako Te vara, i sva je prilika da će Te ta želja minuti. Što kažeš, da naš jezik, običaji, težnje i sve ostalo s Hèrvatskom nije jedno te isto, gori više dokazasmo, da ta tvoja mnenja nisu istinita.

Što kažeš, da mi nemamo jezika književnoga, zlo si o tom ubavišćen, jer jezik je kod nas onaj isti, koji je i u Sèrbiji i u Hèrvatskoj, pa kad se tamo već mogu znanja i znanosti u ovom jeziku pridavati, da zašto nebi se to moglo i u Dalmaciji. Jeda li ćemo mi ikad jezik književni steći, ako mi u njem ni pisat ni govorit nepokušamo?

Stečenje li narodnog ustava i povraćenje naših starih sloboda bratoubojstvom Tvoj *liberalizam* nazivlje? A ubiti duševno narod Hèrvatski od 400.000 duša, to je pravedno, to pošteno, to je slobodoumno!?

Neslažem se s Tobom, što kažeš, kad sdruživanje dèržava imalo bi imati misto, Dalmacija imala bi se sdružiti najposlidnja; već naprotivno tvèrdim, da bi Dalmacija imala bit u tom poslu najpèrva; jer kakono od 400 godina njeine sestre stenju pod jarmom Turskih Pašalia, tako i ona ječeć kroz 400 godina pod težkom samovoljom tudjinskog

Digitized by Google

duha, već je odkupljenje zaslužila. Doisto, ako našem dèržavnom vićniku Borellu zaudari smrad turske mèrcine, začudno mi je, da ga neuduši smrad našeg 400 godišnjeg duševnog uboštva, tim veće, što mu Dalmacija bijaše bliža od Bosne, kakono je košulja od ječerme!

Čudim se, da kakono naši obćinski glavari obiručke zapleskaše od radosti, kad grof Borelli napomenu u dèržavnom viću tužno stanje Bosanskih kèršćana, čudom se čudim, da nezapleskaše i onim rodoljubim, što se za *emancipaciju* Dalmatinskih Hèrvata slobodno s Dalmatinskih kèrša oglasiše! Varaš se gospodine! da bi mi našom *emancipacijom* pogubili našu majku izobraženost talijansku; jer vi u 400 godinah po putu Talianskog jezika ne uzmogoste nam tu prosvitu uliti, nit nam ju majkom učiniti. Tužni puk naš neima druge prosvite izvan one, što mu je majka narav ulila; a mi, ako što prosvite imamo, ona nije samo Talianska, već Slovinska, i Nimačka i Francuzka i Englezka; dakle ko matere neima, taj da bi i hotio ubit je nemože.

Ali stavimo, da nam je uprav majka prosvita talianska, bi li se mi, odbacivši talianski jezik, učinili krivcim materoubojstva, kad se vi Talijani tog svetogèrdja krivcim neučiniste, kadno odbaciste izobraženi latinski jezik i prihvatiste gojiti vašu *lingua volgare*, koja se tada na nižem stepenu izobraženja nahodjaše, nego Sèrbsko-Hèrvatski jezik dan danas.

I tomu sam protivan, da bi naše sdruženje s Hèrvatskom na put stalo gorostasnom pojmu i naporim Ferdinanda Lessepsa, jer to sdruženje nit obustavlja nit zapričuje koristi nam naminjene od Lesseps-ova *plana;* nego pače to sdruženje moglo bi jih uzveličat, jer sdruženjem glavnica i od otud i odovud, uzmnožavalo bi se bogatstvo i tamo i amo.

Gospodine! iz historie „*unica fonte di verità*“ znademo, da Dalmacija, kad joj najprostraniji mejaši bijahu, i najmogućnija i najčestitija bijaše. Kadno Dalmacia pèrkosiaše gospodarim svita, nebiaše ovako tisna kao danas, već se pružaše od Raše do Bojane, od mora do šardičkih gora. Mi ako

Digitized by Google

napridak naše otačbine želimo, i razširenje njezinih mejaša tražiti imamo, a nemoguć to silom dostignuti, što nam ostaje, već prijateljski dogovor i bratska sloga sa susidnim nam pokrajinam? Napokon gospodine! *protestiraš* protiva svim pokušanjam i pozivim Hèrvatsko-Slavonskim, i to u ime Tvoje, i tvoje obćine, i u ime 16 obćina, koje si na to sam pozvao.

Gospodine! neću reći, kako glasovi sa svih strana govore, da mal da ne svi obćinski glavari, koji se Tebi u toj stvari pridružiše, samovoljno postupaše *); neću reći, kako glasovi sa svih stranah govore, kako u jednom mistu, koje g. 1848 najlipši i najiskreniji poziv na Hèrvate upravilo bijaše, obćinski glavar, brez u stvari tolike važnosti sazvati svoje viće, samovoljno sa samim jednim vićnikom prisili svog tajnika da podpiše onu nesrićnu *protestu*; neću reći, kako toliko dana posli, da se proti odgovornosti ograde, sazvaše obćinsko viće; neću reći, kako niki pošteni vićnici, poznajuć nezakonitost postupanja, nehtidoše doći; neću reći, kako po kućam staše kupiti podpise; neću reći, kako i od toga izključiše najpèrve i najuglednije obitele, s izlikom, da su to *marzi Croati;* neću reći, kako brojiše puk po kroju hodiće, po *veladunim* i *jaketam*, po *klobucim* i *baretunim;* neću reći, kako niki neuki obćinski vićnici u puk svakojake laži trubiše, i proglas naopako tomačiše. Neću reći, kako jedna druga obćina posli nego ti *protestu* podpisa, da se protiv odgovornosti ogradi, pozivaše u grad seoski puk, ter mu tomačaše, kako je od Cara došlo pitanje, da se sdruže s *Kroatim* i kako to sdruženje sobom donosi, da će jim Kroati zapovidat, da će jih štapim tući, da će vojnicima od povoja do pokrova biti itd; kako tom se zlu mogu obranit, ako križ učine da neće sdruženja.

Neću reć, kako u jednom trećem mistu jedan činovnik sramotnim riganjem svakojakih pogèrda proti Hèrvatim obćinu podbuni i prisili, da ti *protestu* podpišu.

*) Neću reći, kako glasovi sa svih strana govore, da mnoge od onih obćina, koje si naveo, da su uz Tvoj odvit pristale, protestiraju, da se one nisu u onom smislu izrazile, u kom si jih Ti izcumanio.

Digitized by Google

Neću reći, da će se potomstvo stiditi tih samovoljnih čina svojih občina; neću Ti reći, da će historia tu nezakonitost oštro pedipsati, već ću Ti samo reći, da Ti, kao nepristrani i pravedni čovik (ako Ti je poznat bio način njihova nezakonitog postupanja), nisi mogao reći, da su to želje 16 občina; već si imao reći, da su to osobna mnenja 16 samovoljnih občinskih glavara, a uz to imao si, ako si Ti toliko ljubitelj istine, kao što te pripovidaju, napomenut i one občine, što Ti se neozvaše il protiv Tvom pozivu protestiraše.

Da vidimo jošter, koji su to uzroci glavni, s koji se na sdruženje Dalmacije s Hèrvatskom mèrzi?

Niki, osobito činovnici, na sdruženje mèrze, jer se boje, da će ne samo kruh izgubiti, već da će im Hèrvati još i *štape po tèrbusim davati* (!), što su im dosad braću gazili. Ali taj strah je netemeljan; jer i najpretiraniji Hèrvati priznat moraju, da se barem do jedno dvadeset godina Hèrvatski jezik nemože sasvim u Dalmaciju uvesti, a najpretiraniji Taliani moraju priznat, da kroz to vrime ne samo Dalmatinska mladost može Hèrvatski izvèrstno naučiti, već i oni, koji su od 1848 činovnicim, mogu lasno utuvit ono malo stotinah *tekničkih* riči, buduć da jezik jur poznaju; jer da ga nebudu poznavali, ne bi od 1848 u Dalmaciji zakonito bili dobili Carsku službu, jer od te godine u naprid u javnim Oglasim je stalo, da tko želi dobit tu i tu službu, izvan talianskoga dužni su poznavati i Hèrvatski.

Niki, koji imadu tèrgovačke *interese* s talianskim društvim, boje se, da sutra nakon sdruženja naša bi tèrgovina s Taliom pristala; ali i taj strah netemeljan je, jer svaki narod, svaka dèržava želi, da joj je tèrgovina što svestranija i obilatija; što svak želi, to žele i Hèrvati, ter tèrgovina s iztoka na zapad, priko Dalmacije, kakono je od starih doba hodila, hodit će i u naprid, pa Dalmacija bila čija mu drago.

Dapače uprav što se tèrgovačkih *interesa* tiče, nami je sdruženje koristno, jer nam padaju duhane i otvoraju se

Digitized by Google

nove slobodne tèrgovačke staze s Podunavjem i s Posavinom, kojom ćemo stazom dobivat jevtinije kukuruz i šenicu, a skuplje prodavat vino i ulje, koje inače, ako bi mu se more zatvorilo, il ga Taliji nebi trebalo, opet bi se vratilo na onu nizku cinu, kano bijaše nazad desetak godina.

Nike od sdruženja uzteže predave domaće, ter misle, kako im stariji tom se sdruženju protiviše, da je to i sveta dužnost njihova. Niki se sdruženju protive, jer njihovo oko upravljeno je na dogadjaje Appeninskoga poluotoka, ter čekaju, da će im njihovo sunce od zapada granuti; ali i ovi se varaju; jer Dalmacija čija bila, talijanska već nikad biti nemože, ni po svom *geografičnom* položaju, ni po *etnografičnom* i *političnom* odnošaju. Kako se varaju i oni, koji misle, da Dalmacija, sdruživši se s Mletačkom, opet bi se natrag povratila ona zlatna doba, to jest da bi opet duždevi cekini i petice polizli, da bi sô pocinila, da bi bobica mukte tèrgla i da bi težki danjci pristali; jer današnje tužno stanje talijanskih dèržava pod zulumom talijanskih brezzakonja jamči nam tvèrdo, da i nami u njihovu kolu nebi bilo bolje, dočim povraćenje našeg starog ustava i oživljenje naših starih župania jamči nam smanjkanje činovnika, pak doslidno i smanjkanje danjaka*). Niki se sdruženju protive, jer kažu, da medju Hèrvatim imade lupežah i zlih ljudi; ali ja pitam, u kom jih narodu neima? Nu ništanemanje, ako smo i do toga došli, da se na broj zločinstva, što se u jednoj dèržavi dogadjaju, naslonimo, ter po tom hoćemo narod te dèržave da sudimo, tad bi se Hèrvati imali bojati ne manje nas, nego mi njih.

Ali gospodine! da je i svaki deseti lupež ili zločinac, može li se reć da su svi? Ne doista! jer tada i Ti, kad si u Splitu u tvom viću kupio odvite za protestu, imaduć od

*) Povraćenje župania jamči nam, da Hèrvati neće nad nami imati vèrhovne oblasti; jamči nam, da nam njihovi ljudi neće zapovidati, jer će činovnike županske puk izbirati, te doslidno će na to svoje poznate ljude izabirati a ne nepoznate Hèrvate.

Digitized by Google

osam jednoga protivna, nebi bio rekao: „*è l'intero consiglio che alza la sua voce*“, već sasvim protivno.

Niki se sdruženju protive, govoreć: Hèrvati neimadu prosvite; ali se i u tom varaju; jer oni od 1836 toliko napridovaše u prosviti, da možda nijedan narod Evropejski u toliko kratko vrime neučini toliko napridka; zatim živahno čuvstvo svoje narodne svisti, razborita težnja za dostignutjem svoje zdrave slobode, mnogobrojna *inteligencia*, koja se u ničem naše nestidi, množtvo pučkih učiona, zadovoljni broj Gimnazia i znanstvenih zavoda, zadovoljno svidoče uzvišeni stepen njihove izobraženosti.

Niki se sdruženju protive, jer da to stoji u tisnom savezu s panslavističnim težnjam, da je to sdruženje pogibeljno za Austriju, da ga naš Car sèrčano neželi, već da su ga na to Hèrvati prisilili hitro služeć se zgodom okolovština: nu meni se čini, da se i oni varaju, jer naš svitli car nije toliko slab, da bi ga Hèrvati na to mogli prisiliti; već on osvidočen od svedjerne virnosti naroda Hèrvatskog, nemože nego radovat se, da mu se usnažuje i uzmnožaje toliko virni narod, nemože nego radovat se, što Dalmacija, napadanju nepriatelja izložena, sdružuje se s istorodnim narodom Hèrvatskim, koji je spravan branit je do poslidnje kapi kèrvi.

Ima jih, koji se protive, jer se je pri njima rodilo, da se svačemu i svakome protive.

Ima jih, koji protiva tom govore, ne da koga nauče ili od koga što nauče, već to toliko da nemuče.

Ima jih, koji protiva govore, jer posli 400 godišnjeg robstva nemogu ni zamislit, što će to reć: narodna sloboda, što li će to reć: puk će po svojim zastupnicim sobom upravljati.

Ima jih, koji se tomu protive, jer se boje, da im iz mista ***Preture*** i ***Reiesturie*** i druge carske urede nedignu, da smanjkanjem činovnika kuće jim puste neostanu, i nebude, ko bi jim u njima pribivao i najam (affitto) na iste plaćao.

Digitized by Google

Ima jih, koji po svojoj naravnoj ćudi mèrze na svako uvadjanje novosti, pa baš one i najbolje bile.

Nu bilo kako mu drago, Dalmacija se sdružila ili o sebi ostala, samo to vam, koji o nami Dalmatinskim Hèrvatima govorite, kao o jednom puku, koji je na putu pritvaranja (trasformazione) iz jedne narodnosti u drugu, napominjem, da što se je dosad pritvorilo, to pritvaranje sad je već pristalo. Vi možete nadimat se koliko vam drago, Hèrvatstvo u Dalmaciji se je probudilo i jur zagazilo stazom svog vlastitog razvitka, slideć ne samo svitlost Talijanske prosvite već i onu, od Talije izobraženijih naroda Europejskih, kao Nimaca, Francuza, Engleza. Misli o Hèrvatstvu od 1840 u Dalmaciji posijane i dosad podrasle, već nevehnu! Mlado svećenstvo Dalmatinsko sasvim jih je prigèrlilo, a i mladi naraštaj u obće u sèrce ih je ukorenuo, ter jih triznenim ponášanjem i dubokim naukom hrani i goji. Zarad toga vi biste gospodo Dalmatinski Taliani! najveću zaslugu prid domovinom, narodom i Europom stekli, kad biste ovo probudjeno Hèrvatsko čuvstvo i Hèrvatsku prosvitu onim blagom i onim svitlostima, što jih iz talijanske prosvite izcèrpiste, podapèrli, ter tako već jednom svoj narod naravnim načinom prosvitlili i na čestitiju došasnost odgojili i pripravili. A ti sjajni gosp. Dr. Bajamonti! dostoji se primiti s onom osobitom Ti prostodušnosti i iskrenosti ove prostodušne izraze moga čuvstva, koji ako bi Ti se smioni ili lažni vidili, pozivljem se, „alla publica opinione, a questo supremo tribunale, inesorabile, ma giusto.“

Tiskom Dra. Ljudevita Gaja u Zagrebu.

15. VI. 1929

Digitized by Google

Digitized by Google

U ZAGREBU 1861.
Tiskom Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google